

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розглядаються науково-теоретичні основи та напрямки сучасної підготовки вчителів трудового навчання до якісного виконання своїх фахових обов'язків.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель трудового навчання, компетентність.

Актуальність теми. Процес модернізації освіти, що характеризується впровадженням сучасних освітніх технологій на всіх рівнях навчання і виховання, зажадав підвищення якості підготовки випускників вузів.

Природа професійної діяльності вчителя в даний час вимагає нового педагогічного мислення, ціннісними установками якого є пріоритет індивідуально-творчого над алгоритмічним, перехід до особово-орієнтованої парадигми. У школу і вуз повинні приходити фахівці, що володіють не тільки сумою певних знань і умінь по окремому предмету, але і що мають багатий внутрішній потенціал особових властивостей і якостей, які сприяють самоактуалізації, самоосвіті, навчанню впродовж всього життя. Дане положення обумовлює необхідність оновлення змісту вищої педагогічної освіти, створення належного освітнього середовища для розвитку студентів, становлення їх суб'єктно-творчої позиції, якісно нового бачення сенсу професійної діяльності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати комплекс педагогічних умов та напрямків, які сприяють ефективній професійній підготовці майбутніх вчителів трудового навчання.

Виклад матеріалу. Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що педагогів глибоко цікавила проблема особистості вчителя, його підготовки до педагогічної діяльності. На сучасному етапі професійна підготовка у вищих навчальних закладах освіти не заперечує прогресивних ідей минулого, але вимагає переосмислення і творчого розвитку всіх цінних здобутків щодо

проблеми підготовки вчительських кадрів.

А. Макаренко висував серйозні вимоги до підготовки вчителів, здатних творчо працювати на ниві просвітительства, вважаючи головним у професійній діяльності знання вихователем своєї справи, володіння педагогічними вміннями, педагогічною технікою: ”Я переконаний, що в майбутньому в педагогічних вузах обов’язково будуть викладатися і постановка голосу, і поза, і володіння своїм організмом, і володіння своїм обличчям, і без такої роботи я не уявляю собі роботи вихователя”.

Видатний педагог розкрив цілісну систему педагогічної освіти, сутність якої полягає в необхідності організовувати підготовку вчителів у педагогічних інститутах таким чином, щоб давати їм широку освіту незалежно від обраного профілю. Він також зазначав, що рівень цієї підготовки повинен відповідати “духові часу” і спиратися на досягнення науки, техніки, культури. Він був глибоко переконаний у тому, що випускники педагогічного інституту повинні бути культурними людьми в усіх відношеннях, чемними, знайомими з літературою та мистецтвом.

В. Сухомлинський вбачав результат підготовки до учительської професії “людинознавства” в “знаннях, вміннях доведених до ступеня майстерності, піднесених до рівня мистецтва”.

Сьогодні вдосконалення професійної підготовки вчителя є метою і засобом соціально-економічного та духовного прогресу суспільства. Проблема професійної підготовки майбутнього вчителя, формування його як соціально активної особистості досить широко висвітлені в психолого-педагогічних дослідженнях сучасних науковців. Їх аналіз свідчить, що розробка системи професійної підготовки у вищій школі здійснюється за такими напрямками:

- питання методології формування особистості вчителя (С. Архангельський, А. Бойко, В. Ільїн, М. Каган, Л. Кондрашова, В. Сластьонін, О. Щербаков);

-науково-теоретичні основи формування особистості вчителя в процесі

професійної підготовки (Ф. Гоноболін, М. Кухарев);

- питання професійної підготовки та діяльності вчителів, викладачів (О. Абдулліна, А. Алексюк, Г. Андреева, Ю. Бабанський, В. Гриньова, М. Євтух, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Мороз, Н. Ничкало, О. Пехота, Т. Сущенко, І. Тимченко);

- визначення науково обґрунтованого змісту професійного навчання, змісту педагогічних знань та вмінь (О. Абдулліна, В. Сластьонін, Л. Спирін, О. Щербаков);

- педагогічна взаємодія в процесі професійної підготовки студентів (А. Бойко, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва);

- методи професійного самовиховання та розвитку педагогічної техніки (Ю. Азаров, В. Кан-Калик, С. Омельченко).

У педагогічних дослідженнях існують різні підходи до визначення поняття “підготовка”. Так, деякі вчені поняття “підготовка” ототожнюють з готовністю до професійної діяльності (Н. Костіна), інші дослідники вважають, що підготовка включає формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності (Л. Григоренко, Т. Гущина, Г. Троцко).

Слід зазначити, що в деяких працях увага акцентується на змісті, формах та методах професійної підготовки, а результат подається як перелік знань, умінь та навичок, якими повинен оволодіти майбутній фахівець (В. Журавльов, С. Кисельгоф, Н. Кузьміна). В інших дослідженнях об’єктом є процес формування професійних якостей вчителя, шляхи становлення його педагогічних здібностей та майстерності (Ф. Гоноболін, Л. Кондрашова, В. Сластьонін), а результатом – сукупність професійних особистісних якостей, що забезпечують результативність педагогічної діяльності.

На основі аналізу праць учених можна визначити складові змісту професійної підготовки та її мету. Складовими професійної підготовки є:

- психолого-педагогічна підготовка (Н. Кузьміна, О. Піскунов); взаємозв’язок теоретичної підготовки та педагогічної практики (О. Абдулліна, Л. Кондрашова), професійна освіта (В. Сластьонін, Н. Хмель);

- спільна діяльність професорсько-викладацького складу зі студентами (М. Кобзєв, В. Страхов);

- професійно корисні види діяльності (С. Вершловський, Л. Лесохіна).

Основною метою професійної підготовки вчителя є формування професійно-педагогічної спрямованості студента і його готовності до педагогічної діяльності в сучасній загальноосвітній школі. Результатом підготовки повинне стати усвідомлення студентом суті своєї професії як діяльності, направленої на цілісний розвиток кожного учня школи.

У нашій статті ми розглянемо напрямки сучасної підготовки вчителів трудового навчання до якісного виконання своїх фахових обов'язків у світлі оновленого змісту трудового навчання й деякі проблеми цієї підготовки. Узагальнюючи вимоги до особистості педагога, які забезпечують його готовність до професійної діяльності, наука прагне об'єднати їх у більш узагальнювальні цілісні властивості. Перш за все до них належить професіоналізм і близьке до нього поняття «професійна компетентність», яке відображає єдність теоретичної й практичної готовності педагога до здійснення діяльності та характеризує його професіоналізм.

Своєрідність педагогічної діяльності робить неприпустимим наявність лише вузькоспеціалізованої компетентності, професіоналізм учителя визначається сполученням усіх видів професійної компетентності. Основою професіоналізму й професійної компетентності вчителя вважають, насамперед, педагогічну вмільсть, яка передбачає володіння педагогічними вміннями й навичками, педагогічною майстерністю, які забезпечують грамотну та педагогічно доцільну організацію педагогічного процесу. Крім того, специфіка педагогічної діяльності вимагає від учителя володіння системою загальнокультурних, спеціальних і психолого-педагогічних знань. Ефективна педагогічна взаємодія, установлення міжособистісних взаємин з учнями можливі тільки при наявності у вчителя широкого кругозору, загальної ерудиції, знань з різноманітних галузей соціальної, культурної,

наукової, технічної інформації, на основі якої й формується творча, духовно багата особистість [2].

Однак, насамперед, учитель повинен володіти системою психолого-педагогічних знань, знати особливості педагогічної діяльності, її структуру, вимоги, які вона висуває до особистості педагога. Крім того, він повинен володіти системою концептуальних знань, які допомагають йому усвідомлено будувати педагогічний процес: про сутність освіти як соціального явища, про місце й роль шкільного навчання в системі неперервної освіти, про функції навчання, про сучасні підходи до освіти тощо.

Сучасний учитель трудового навчання повинен володіти специфічними психолого-педагогічними знаннями і вміннями. Обсяг необхідних знань і вмінь з предмета визначається Державним стандартом повної й середньої освіти та іншими нормативними документами Міністерства освіти і науки України. До спеціальних знань учителя трудового навчання, особливо у світлі змісту сучасної програми з трудового навчання, можна віднести знання сучасної техніки й виробничих технологій. Він повинен мати знання про рівень досягнень сучасної науки й техніки, структуру й організацію різних видів виробництва, їх сучасний стан, тенденції й перспективи розвитку, системи й засоби управління обладнанням, володіти знаннями про закономірності виробничих процесів, будову і принцип роботи обладнання, сучасні технології виробництва, принципи управління якістю продукції [3].

Учителю також необхідні знання сутності процесу навчання, його закономірностей і принципів, особливостей і структури навчальної діяльності учнів, способів її організації, способів проектування навчального процесу та відбору змісту навчання, адекватних моделей, форм, методів і засобів навчання, основ процесу виховання учнів і способів організації виховного процесу в школі, сучасних педагогічних технологій, способів діагностики й аналізу результатів своєї педагогічної діяльності. Окремо необхідно виділити

знання вчителя із загальної та вікової психології. Він повинен володіти психолого-педагогічними основами спілкування [2].

Майбутній учитель трудового навчання ще в рамках навчання у вищому навчальному закладі повинен навчитися організовувати проектно-технологічну діяльність учнів різних вікових категорій, створювати банки проектів з урахуванням різноманітних здібностей і інтересів школярів, технічної оснащеності шкільних майстерень.

Рівень педагогічної майстерності вчителя трудового навчання залежить від його здібності синтезувати знання з різних галузей науки й практики, структурувати їх, адаптувати до рівня сприйняття того чи іншого класу та зробити ці знання надбанням учнів цього віку. Тому в програми підготовки вчителів трудового навчання у вищих навчальних закладах необхідно вносити зміни, які б дозволили майбутнім учителям трудового навчання оволодіти саме тими знаннями й уміннями, які їм будуть потрібні в школі та дозволять більш професійно виконувати завдання, що ставить перед ними зміст оновленої програми з трудового навчання. Кожен викладач вищого навчального закладу в рамках дисциплін, які він викладає, повинен побачити зміст своєї дисципліни в загальному процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання й докласти всіх можливих зусиль для якісної підготовки цього фахівця [4].

Учитель повинен володіти традиційними й нетрадиційними методами навчання та постійно застосовувати їх у навчальному процесі, а саме вміти організовувати роботу в парах, у малих групах, вміти застосовувати в навчанні метод фантазування, метод створення ідеального об'єкта, володіти методикою вирішення проблемних ситуацій за допомогою методів "мозкового штурму", "морфологічних матриць", "синектики", "фокальних об'єктів" тощо.

Необхідно також звернутися увагу на комунікативні уміння вчителя трудового навчання. Він повинен вміти встановлювати конструктивні комунікативні зв'язки з адміністрацією, колегами, учнями та їх батьками. Під

час роботи над проектами необхідно включати в роботу над ними не тільки учнів, а й учителів інших предметів, а саме: учителя малювання – при розробці ескізів; філологів та шкільного психолога – при роботі над пояснювальною запискою й підготовці доповіді для захисту проекту; учителя економіки – при виконанні економічних розрахунків та організації проведення маркетингових досліджень тощо [3].

Звернемо також увагу на виховання учнів під час проведення уроків трудового навчання. Учитель повинен уміти виховувати в учнів наполегливість, допитливість, старанність, працьовитість, уміння доводити справу до кінця, постійно підвищувати свою майстерність. Крім того, учитель повинен уміти навчати учнів працювати в колективі, спільно вирішувати проблеми та труднощі, працювати в команді. Ці та інші якості допоможуть учням у їх подальшому житті та професійній діяльності. Учитель повинен не тільки сам уміти тактовно спрямовувати учнів у необхідне русло, допомагати їм, але й уміти навчити тактовності самих учнів. Він повинен уміти підбадьорювати учнів у той час, коли вони стикаються з будь-якими труднощами. Учитель трудового навчання повинен уміти також навчати учнів культури праці, уміти сформувати творчий колектив, здатний спільно вирішувати будь-які проблеми.

Важливим для сучасного вчителя трудового навчання є володіння інформаційними технологіями та вміння їх застосовувати в навчальному процесі. Сучасні інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати й перероблювати інформацію та забезпечувати ефективні способи її представлення користувачу, є потужним інструментом прискорення прогресу в усіх сферах громадського розвитку. Безумовно, це один з суттєвих чинників, які визначають конкурентоспроможність країни, регіону, певного підприємства [3].

Учитель трудового навчання повинен уміти проводити виховні бесіди з батьками учнів з приводу виховання ними у своїх дітей творчого й

старанного ставлення до праці. Учителю важливо не тільки самому володіти комунікативними вміннями, а й навчити учнів правил спілкування [1].

Висновок. Творчий характер педагогічної діяльності вимагає постійного особистісного й професійного зростання, розвитку своєї творчої індивідуальності, своєї загальної й професійно-педагогічної культури. Удосконалення професійної майстерності й професійної культури вчителя можливі тільки в процесі постійної роботи над собою, яка передбачає особливу організацію всього його життя.

N.M. Piskun

THE ORGANISATION OF VOCATIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF LABOUR TRAINING

In article are considered scientific and theoretical bases and directions of modern preparation of teachers of labour training to qualitative performance of the professional obligations.

Література

1. Курач М.С. Явище перенесення в художньо-трудоїй підготовці майбутніх учителів трудового навчання / М. С. Курач // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 1. – С. 29–32.
2. Лазаренко Н.Ю. Модель педагогічної діяльності вчителя трудового навчання / Н. Ю. Лазаренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 2. – С. 44–46.
3. Сидоренко В.К. Актуальні проблеми підготовки вчителів трудового навчання в світлі реформування освіти в Україні / В. К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 2. – С. 41–44.
4. Соловей В.В. Взаємозв'язок між технологічної підготовкою майбутніх учителів трудового навчання та змістом професійно-орієнтованих дисциплін / В. В. Соловей // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – № 2. – С. 47–51.